

פרשת תצוה

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד אדר תשע"ז • גליון 188

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

לעשות נחת רוח ליוצרנו

יסוד החינוך לפרט ולכלל

ראשי פרקים:

ריח ניחוח אשה לה' ✦ תודתו של נח התקבלה בברכה ✦ נחת רוח לפני ה' ✦ נח מחדש את מושג ה'קרבן' ✦ 'ריח הניחוח' - פעם יחידה במקרא ✦ מי שאינו עוסק בתורה - יידקר! ✦ לא אוסיף לקלל עוד ✦ בציץ היו חקוקים שמות השבטים ✦ הציץ מכפר על עזות פנים ✦ ריח דורו של שמד ✦ התנאי הראשון הוא שחיטה ✦ התמסרות גמורה אל ה' ✦ מיהו ה'מתמיד' האמיתי?

מקורות עיקריים:

רש"י שמות כט, יח, כה ✦ מגילה י ע"א ✦ רש"י הירש בראשית ח, כא ✦ סנהדרין צד ע"ב ✦ ברכות פ"ט, מ"ה ✦ סוכה ה ע"א ✦ תרגום שיר השירים ה, יד; ז, ב ✦ יונת אלם ח"ג פרק מא, עמ' רלו ✦ רש"י הירש שמות כה, מג ✦ אבות פ"ה, מ"ב ✦ בראשית רבה לד, ט ✦ רש"י הירש שמות כט, יא-יב, יח, כב-כה, לח-לט ✦ הליכות שלמה פרק חמישי אות יז, הערה כז (56)

ריח ניחוח אשה לה'

פרשת תצווה פותחת בצייווי על לקיחת השמן להדלקת המנורה. לאחר מכן מוקדשת כחצי פרשה לצייווי על הכנת בגדי הכהונה. חציה השני של הפרשה עוסק בעיקר בצייווי על קרבן המילואים, שיוקרב לשם חנוכת המשכן, ובו ביטוי מיוחד שדורש התבוננות: "וְהִקְטַרְתָּ אֶת כָּל הָאֵלִל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵהּ הוּא לַה' רִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַה' הוּא"¹.

משה רבנו מקדש את הכהנים על ידי נתינת דם האייל על תנוך אוזניהם, בהונות ידיהם ורגליהם ובגדיהם, ולאחר מכן מקטירים את האייל על המזבח, והקרבן צריך להיות 'ריח ניחוח אשה לה'.

בהמשך ישנו פירוט של סדר ההקרבה, ושם חוזר הכתוב על אותו הביטוי בשינוי לשון, וכך נאמר: "וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי ה' אִשָּׁה הוּא לַה' "².

לאחר מכן מצווה התורה על הקרבת תמיד של שחר ושל בין הערביים, וגם שם הכתוב חותם באותו הביטוי: "לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַה' "³.

¹ שמות כט, יח.

² שמות כט, כה.

³ שמות כט, מא.

תודתו של נח התקבלה בברכה

אלו הם שלושת המקומות היחידים בכל ספר שמות שבהם מופיע ביטוי זה, אבל אין זה ביטוי חדש, הפעם הראשונה שבה מוזכר ביטוי זה היא בפרשת נח. נח יוצא מן התיבה ומקריב קרבנות עולה לפני ה' כאות תודה על הצלתו, וכך נאמר: "וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבְּחוֹ: וַיְרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ..."⁴.

נח לא הצטווה להקריב קרבן, אבל כשהוא יצא מן התיבה בריא ושלם פרצה מתוכו תביעה פנימית לעשות מעשה שיביע את גודל התודה שהוא חב על הצלתו, והוא החליט להעלות עולות לפני ה'. לאחר מעשה התברר שהבעת התודה שלו התקבלה בברכה, שכן נאמר: "וַיְרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ".

הפעמים הבאות שבהן מופיע ביטוי זה, לאחר שלוש ההופעות שבפרשתנו, הן בספר ויקרא⁵ ובספר במדבר⁶.

נחת רוח לפני ה'

בשני מקומות בפרשה עומד רש"י על משמעות הביטוי 'ריח ניחוח'. במקום הראשון מבאר רש"י⁷:

"ריח ניחוח - נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני".

ובמקום השני אומר רש"י⁸:

"לריח ניחוח - לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצוני".

'ניחוח' זה נחת רוח, מנוחה ושלווה, בבחינת: "דְּבָרֵי חֻקִּים בְּנִחַת נְשָׁמָיִם"⁹. בית המקדש נקרא בפי חז"ל 'מנוחה', "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), מנוחה - זו שילה, נחלה - זו ירושלים¹⁰.

הרגשת הנחת מגיעה כשאדם רואה כיצד רצונו מתממש לנגד עיניו, וכשמדובר בנחת רוח אלקית, המשמעות היא שרצון ה' מופיע בעולם.

נח מחדש את מושג ה'קרבן'

נחזור כעת לפרשת נח, שבה מופיע הביטוי לראשונה, ונראה את דבריו הנפלאים של רבי שמשון רפאל הירש¹¹, הרש"ר הירש¹², שעורך הבחנה בין שינוי הלשון שבין ההופעות השונות בתורה, וזו לשונו:

⁴ בראשית ח, כ-כא.

⁵ שש עשרה פעמים.

⁶ שבע עשרה פעמים.

⁷ רש"י שמות כט, יח.

⁸ רש"י שמות כט, כה.

⁹ קהלת פרק ט, יז.

¹⁰ מגילה י"א.

¹¹ הרב שמשון בן רפאל הירש (רש"ר הירש) (גרמניה), התקס"ח-התרמ"ט - מהבולטים שבמנהיגי היהדות באירופה ומחשובי פרשני המקרא האחרונים. אבי שיטת "תורה עם דרך ארץ". בילדותו למד תורה מפי סבו ואביו. בהמשך אחת מהדמויות שהשפיעו עליו מאוד, היה הרב יצחק ברנייס, רבה של המבורג. בגיל עשרים נסע אל ישיבתו של רבי יעקב עטלינגר, בעל ה"ערוך לנר", ולאחר שנתיים וחצי בלבד של לימודים קיבל ממנו היתר הוראה. עם פרישת רבה של דוכסות

"'ניחוח' הוא שם עצם משורש 'נוח', והוא מצוי רק בביטוי זה. 'נח': תנועה שהגיעה אל המנוחה. 'הניח': להביא אל המנוחה, לתת מנוחה; ומכאן בהשאלה: למלא משאלה, להניח את הדעת. כך: 'סר בנך ויניחך' (משלי כט, יז), 'פני ילכו והנחתי לך' (שמות לג, יד). אך לא מצאנו שורש 'נוח' בהוראת: סיפוק הנאה גשמית. ומכאן, שהוראת 'ריח ניחוח' איננה: ריח נעים. רק פעם אחת מצאנו: 'ונחת שלחנך מלא דשן' (איוב לו, טז). אך דומה, שגם שם - ודווקא שם - הרי הוא מציין סיפוק רוחני. וכך הוא אומר שם: 'ואף הסייתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה ונחת שלחנך מלא דשן. ודין רשע מלאות דין ומשפט יתמכו'. לאמר: ואפילו חילץ אותך האל מכל צרה, עדיין אין יסוד מוצק לעשרך, - ואפילו מצאת קורת רוח בשולחנך, ולבך שמח בשפע כל טוב; משעה שדין רשע מלאות, הרי דין ומשפט יתמכו זה בזה. נמצאת זו הוראת 'ניחוח': סיפוק משאלתו ושאיפתו של אחר. 'ריח ניחוח': ריח של סיפוק ומילוי משאלה, ולא: ריח ערב ונעים".

מבואר אם כן שהביטוי 'ריח ניחוח' איננו מדבר על הנאות גשמיות אלא על סיפוק רוחני. העולם חרב. נח יוצא מן התיבה ורואה חורבן וריקנות, אין שום עקבות על הארץ, וכאילו העולם מתחיל מחדש. נח חש תביעה פנימית להודות לה' על הצלתו ומחליט להקריב קרבן לפני ה', וה' מריח את ניחוח הקרבן ויש לו נחת רוח מזה. עולם כזה, שיודע מאין באה לו הטובה ויודע להודות לפני ה', יש לו סיכוי וסופו להתקיים.

במשך אלפיים שנה העולם הדרדר, וכעת 'משהו חדש מתחיל', "וַיֵּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֶל לְבוֹ לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעֶבְרֵי הָאָדָם כִּי יַצַּר לִבְ הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי פֶּאֶשֶׁר עֲשִׂיתִי¹²". נח מתחיל תהליך של תיקון ומחדש בעולם את מושג ה'קרבן'. על ידי כך זוכה נח לעשות נחת רוח ליוצרו ולהביא לסיפוק רוחני והגשמת רצון ה'.

'ריח הניחוח' – פעם יחידה במקרא

מכאן עובר הרש"ר הירש להבנת המילה 'ריח', וזו לשונו:

"הקרבנות הם 'ריח ניחוח': הם ביטוי קלוש ורומז בלבד - להיענות לרצון ה'; הם מבטאים ברמז קלוש, שרצוננו לעשות את רצון ה'. הקרבן עצמו עדיין איננו 'ניחוח'; אך הוא 'ריח ניחוח'; הוא רומז לנחת הרוח, שה' ימצא בחיינו; הוא רומז, שרצוננו לעשות את רצונו. ואפשר להוכיח מלשון הגמרא, ש'ריח' ו'ניחוח' אינם מושג אחד; וכך הוא אומר במסכת זבחים (מו ע"ב): 'לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח... לשם ריח לשם ניחוח'; הרי לפנינו: 'לשם ריח' לחוד - ו'לשם ניחוח' לחוד.

אולדנבורג, נתמנה הרש"ר הירש בהמלצתו למחליפו והוא רק בן עשרים ושתיים. בתקופה זו התפלמס בחריפות עם מנהיגים רפורמים, וכן עם שונאי תנ"ך נוכריים, וחיבר את ספרו "חורב" על הסברת טעמי המצוות ומיון לסוגיהן. קודם לכן פרסם חוברת בשם "אגרות צפון". בשנת התר"א מונה לרבם של שני המחוזות המערביים של ממלכת הנובר, אוריך ואוסנאבריק, ועבר להתגורר באמדה. שם המשיך בפעילותו הפולמוסית נגד הרפורמה תחת הסיסמה "האמת מתקיימת. השקר לא מתקיים", וכן הרבה לעסוק בחינוך ובגמילות חסדים. כעבור שש שנים נקרא לכהן כרבה הראשי של מורביה, משרה שלא היתה לה מקבילה באירופה מבחינת הסמכויות שניתנו לנושא בה. ממקום מושבו בניקלשבורג היה אחראי על חמישים ושתיים קהילות. בשנת התר"א החליט לנטוש רבנות חשובה זו לטובת קהילת פרנקפורט, שם הקים בית ספר תיכון בו שולבו לימודי חול ולימודי קודש - "תורה עם דרך ארץ". בפרנקפורט חיבר הרב הירש את פירושו לתורה, לסידור התפילה ולספר תהלים. בתקופה זו עמד בראש המערכה להפרדת הקהילה האורתודוקסית מהקהילה הכללית, שנטתה לרפורמיות. הרב הירש התנגד נחרצות לראשוני חבית ציון ולרעיון החדש של הלאומיות היהודית כמטרה לגאולת העם, אף בצביונה הדתי.

¹² רש"ר הירש בראשית ח, כא.

¹³ בראשית ח, כא.

והנה הוא אומר כאן 'ריח הניחוח' - פעם יחידה במקרא. כל שאר הקרבנות מבטאים רק 'נחת רוח' חלקית; שכן, אדם יחיד ותקופה יחידה לא יוכלו להשלים את הכלל כולו; משום כך: 'ריח ניחוח'. אך נח עמד בראש כל אנושות העתיד; קרבנו ביטא את כל המעשים, שהאנושות תעשה במרוצת כל הדורות; במעשים אלה יוגשם רצון ה', ותושלם נחת הרוח; משום כך היה קרבנו 'ריח הניחוח': רמז להשלמת נחת הרוח שהאנושות תשלים לה'.

וכך אמרו חז"ל בבראשית רבה (לד, י): 'וירח ה' את ריח הניחוח, הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, ריח של חנניה מישאל ועזריה עולה מכבשן האש, ריח דורו של שמד'. בכל המאורעות האלה היו בני אדם מקריבים את נפשם כדי לעשות את רצון ה'; וכל אלה הם דוגמות ל'ניחוח', שעתידי להתגשם בהיסטוריה האנושית".

'ריח הניחוח', בה"א הידיעה, שמופיע בפרשת נח, זה לא אותו 'ריח ניחוח' שאנחנו פוגשים במקומות אחרים בתורה. בדרך כלל כשאדם מביא קרבן, זה משהו מאוד מוגבל, הוא מביא קרבן פרטי ועושה נחת רוח לקב"ה. הקרבן של נח לעומת זאת, איננו קרבן פרטי. נח הוא בחינה מסוימת של 'אדם הראשון', העולם נמחק ועכשיו מתחיל עולם חדש, וכשנח מביא קרבן, למעשה הוא נותן קריאת כיוון לעולם כולו. קרבנו של נח מביא לידי ביטוי את הרצון הכלל אנושי למלא אחר רצון ה' יתברך.

כשרצון ה' לא מתקיים בעולם, העולם נידון לחורבן, לכן הפעולה הראשונה שנח עושה כשהוא יוצא מן התיבה, זו קריאת כיוון לכל האנושות. מכאן ואילך האנושות תהיה מרוכזת במטרה אחת ויחידה - לעשות נחת רוח לפני ה'.

מי שאינו עוסק בתורה – יידקר!

הגמרא בסנהדרין¹⁴ מספרת על גדולתו של חזקיה, שמנע מסנחריב לתת עול על ישראל, על ידי דאגתו לתאורה לילית בבתי הכנסיות ובבתי המדרשות, כדי שיוכלו לשבת וללמוד תורה.

באותה העת נעץ חזקיה חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה - יידקר בחרב זו! לאחר מכן בדקו מדן ועד באר שבע, ולא מצאו עם הארץ, ובדקו מגבת ועד אנטיפרס שממוקמות בגבול ארץ ישראל, ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה.

נשאלת השאלה: מה פשר ההכרזה הזו, שמי שיוצא מבית המדרש יידקר בחרב? היעלה על הדעת, שמי שאיננו חובש את ספסלי בית המדרש יהיה נידון חלילה למיתה?!

על כורחנו הכוונה היא לאדם שמוציא את עצמו מהעולם הרוחני של בית המדרש, מחוץ להגדרות היסודיות של כל מה שמייצג את עולם התורה והאמונה - עדינות נפש ועבודת המידות, וכל מעשה ומעשה שמביא נחת רוח ליוצרנו. מי שיוצא מכתלי המגמה הרוחנית הזאת, מחכה לו חרב בחוץ, אלמלא מוראו של הקב"ה איש את רעהו חיים בלעו¹⁵.

לא אוסיף לקלל עוד

את העולם שיצא מבית המדרש, אומר נח לאנושות כולה, הכרנו בשנים הראשונות של העולם. העולם השחית את דרכו עד כדי כך שאפילו בהמה חיה ועוף נהגו בפריצות. כעת צריך לייסד גישה התחלתית המושתתת עשיית נחת רוח לפני ה'. וה' משיב: "...לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב

¹⁴ סנהדרין צד ע"ב.

¹⁵ על פי אבות פ"ג, מ"ב.

הָאָדָם רַע מְנַעְרִיו וְלֹא אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי". ברגע שהרצון היסודי הוא חיובי, גם אם יש נפילות בדרך, לריבונו של עולם יש סבלנות, הוא לא מזדרז להעניש.

זהו מבט שצריך להיות נר לרגלנו גם בשדה החינוך. לאמתו של דבר, כל ילד רוצה להיות ילד טוב ואהוב, ילד ששמחים בו ומשתבחים בו, ואף על פי כן לפעמים הוא עושה שטויות ומוציא את הוריו ומוריו מדעתם. אך זה לא סותר את השאיפות שלו, הוא באמת רוצה להיות מצטיין.

האדם מוסט על ידי יצרו, "יִצְרָ לֵב הָאָדָם רַע מְנַעְרִיו". הוא אמנם שואף אל הטוב, אבל יש בו כוחות של יצרים ותאוות, והוא מנסה כל הזמן לסמן לעצמו את השאיפות ולרתום את יצריו לעולם של יצירה ובניה, מתוך עבודת ה', "בכל לבבך" - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע¹⁶. כשהרע קיבל מעמד בעל עוצמה רבה מידי, הוא השתלט על החיים והביא מבול. כעת המשימה היא לגייס את כוחות היצירה שברע, לקדשם, לרומם ולעדנם, ולהשתמש בהם לעבודת ה'.

בציץ היו חקוקים שמות השבטים

ברוך זו מבאר הרש"ר הירש גם את עניינו של הציץ. הציץ הוא אחד מלבושי הכהונה, תכשיט של זהב שבראש הכהן הגדול, סמוך למקום הנחת התפילין. הציץ מרצה על הקרבה בטומאה, ותיאורו מופיע במסכת סוכה¹⁷, "ציץ דומה כמין טס של זהב, ורחב ב' אצבעות, ומוקף מאזן לאזן. וכתוב עליו ב' שיטין יר"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי: אני ראיתי ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת".

בשני מקומות בתרגום על שיר השירים כתוב דבר מחודש ביותר¹⁸. כתוב שם שבציץ היו משובצות אבנים, ועליהן חרוטים שמותיהם של השבטים. התרגולנו לכך שעל האפוד היו חקוקים שמות השבטים, והנה מתברר שגם על הציץ היו חקוקים שמותיהם. מפרשי התרגום מביעים פליאה ומבארים באופנים שונים¹⁹. בספר "יונת אלם"²⁰ מבאר הרמ"ע מפאנו²¹:

"מה שנראה מהתרגום היות שמות השבטים כתובים על הציץ, מהכרח המציאות צריך לפרש כי השמות שהיו חקוקים על אבני האפוד והחושן היו מאירים ומתנוצצים על הזהב הטהור שממנו נעשה הציץ".

כלומר שמות השבטים לא היו באמת חקוקים על הציץ, אבל היו מתנוצצים על זהבו.

¹⁶ ברכות פ"ט, מ"ה.

¹⁷ סוכה ה"א.

¹⁸ תרגום שיר השירים ה, יד; ז, ב.

¹⁹ ראה שדה ירושלים על תרגום שיר השירים לרבי אפרים זילבר ושירי קודש לרבי מרדכי סעדון פסוק עה הערה 76, ודברי רבי חיים הכהן בספרו נאווה קודש. ומהרש"א בחידושי אגדות יומא עב ע"ב כתב: "ולגבי כהונה נמי נאמר 'יקרה היא מפנינים', מכהן גדול שיש עליו פנינים בציץ". ובסידור רס"ג פיוט סדר עבודת יום הכיפורים של יוסי בן יוסי הכהן כתוב: "ציץ פז מוקף ציצי פנינים דבק וחבר לזר הקודש".

²⁰ יונת אלם ח"ג פרק מא, עמ' רלו.

²¹ רבי מנחם עזריה מפאנו (בולוניה שבאיטליה), הש"ח-הש"פ - רב ופוסק, גדול המקובלים באיטליה. מוצא משפחתו היה מהעיר פאנו (עיר קטנה ליד פזארו שבמחוז מארקה). בצעירותו למד בוונציה, עם חכמי העיר ומקובליה. בלימוד תורת הנסתר הושפע בעיקר מרבו, רבי עזרא ממנטובה, וכן מרבי משה קורדובירו ורבי ישראל סרוק מצפת, ומרבי ישמעאל חנינא מוואלמונטו. בשנת השל"ד מינה אותו רבי יוסף קארו לפקח על הדפסת ספרו "כסף משנה". כיהן כראש ישיבה בעיר רג'ו אמיליה ולישיבתו נהרו רבים. מאוחר יותר עבר למנטובה וגם שם הקים ישיבה גדולה. חיבר כשלושים ספרים בהלכה ובקבלה.

הציץ מכפר על עזות פנים

על משמעות הכפרה שבציץ כותב הרש"ר הירש²²:

"ציץ מכפר על עזות פנים, ומשמעות המאמר הזה סתומה ביותר. מכל מקום נעיר בו הערה אחת: כל המידות שנזכרו עד כה, ושבגדי הכהונה מכפרים עליהן, הן מידות של ליקוי מוסרי מסוים, ואילו תכונת העזות יכולה לשמש מידה טובה או רעה. הדרגה הגבוהה ביותר של שלמות מוסרית צריכה עזות הנפש, כלומר אופי מוצק ואיתן, ואותה התכונה יכולה להביא את האדם גם אל תחתית התהום בחיי המוסר. יש עזות לה' ויש עזות לעזאזל, כפי שמלמדים אותנו שני שעירי יום הכפורים. מצחו של הכהן הגדול, כשהוא משוריין באצילה שבמתכות, מעמיד את דבר האמת של 'קדש לה' כמחאה כנגד כל דמיון שוא הפוגם בטהרת המקדש. הציץ מקדש אפוא את מידת העזות - שבקדושה במלחמתה עם השוא והשקר. ושוא אין הציץ מכפר על עזות פנים סתם, אלא על כל שימוש לרעה של מידה זו".

יש 'עז כנמר' ויש 'עז פנים לגיהנום', ושניהם מוזכרים בנשימה אחת באותה משנה באבות²³, "יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר... הוא היה אומר: עז פנים לגיהנום". כדי להגיע לדרגה המוסרית הגבוהה ביותר, דרושה עזות נפש - צריך אופי מוצק ואיתן ודרושה יכולת עמידה בגבורה מתוך עזות דקדושה. ומנגד תכונת העזות יכולה להביא את האדם גם אל תחתית התהום.

עד פרשת נח, הרע התפשט בעולם והביא לקריסה של כל המערכות, וכשנח יצא מן התיבה, הוא הניח את היסוד שמסוגל להעמיד את כל הבנין העולמי - 'לעשות נחת רוח לפני ה'". כשזהו היסוד והבסיס שעליו מושתת הכל אז עזות הפנים הופכת להיות עזות דקדושה.

ריח דורו של שמד

במדרש רבה²⁴ דורשים חז"ל:

"וירח ה' את ריח הניחוח', ה'ריח' ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, 'וירח', ריח של חנניה מישאל ועזריה עולין מכבשן האש. משל לאוהבו של מלך שכיבדו, ושלח לו דורון נאה, דסקוס (שולחן) נאה, ועמד בנו ולא כיבדו, עמד בן בנו וכיבדו. אמר לו: מה דמי דורון דידך לדורון דסבך.

'וירח ה' - הריח ריח דורו של שמד, רב שלום בשם רבי מנחמא בר זעירע אומר: משל למלך שהיה מבקש לבנות לו פלטין על הים, ולא היה יודע היכן לבנותה ומצא צלוחית של פפולסמון והלך והריחה ובנה אותה עליה".

ה' מריח את ריח מסירות הנפש של אברהם אבינו. לאברהם אבינו יש עזות דקדושה ומכוחה הוא נכנס לכבשן האש ומבקש להביא את העולם כולו לאמונה. מאוחר יותר עולה ריח ניחוחם של חנניה מישאל ועזריה, ובדורנו עוד מורגש הריח של טרבלינקה ואושוויץ, ושאר מחנות ההשמדה. עוצמת האמונה שהתגלתה על ידי גדולי ישראל שצעדו לתוך כבשן האש בשירת "אני מאמין באמונה שלמה בביאת

²² רש"ר הירש שמות כח, מג.

²³ אבות פ"ה, מ"כ.

²⁴ בראשית רבה לד, ט.

המשיח... מבשרת לעולם כולו, שאל מול האש הרעה המכלה ושורפת, לבריא ים תכלית ומגמה, וסופה לנצח.

התנאי הראשון הוא שחיטה

נשוב לקרבנות המילואים. בציווי על קרבנות המילואים נאמר: "וְשִׁחֲטָהּ אֶת הַפֶּר לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפֶּר וְנָתַתָּה עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֶת כָּל הַדָּם תִּשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ"²⁵. ההכנה לקראת עבודת הקודש במשכן חייבת לעבור דרך ה'שחיטה' ו'נתינת הדם', כמבואר ברש"ר הירש²⁶:

"ושחטת - התנאי הראשון הוא שחיטה: מי שחפץ להיות 'פר' צריך לחדול לחיות למען עצמו. עליו לבטל את יישותו לפני ה' פתח אהל מועד. זה התנאי הראשון בכל קרבן...

אולם ביטול יישות האדם לפני ה' אינו חדלון שאין אחריו ולא כלום. דם הקרבן מסמל את תקומת האדם 'לחיי קדושת המקדש', וכאן - מדם הפר - לא כל שכן; ו'אצבע' המקדש מורה לאדם להחזיק מעמד בכל עת על - קרנות המזבח, כלומר על רום מעלת החיים הארציים המלאים שאיפת התעלות אל ה'; ואת - כל - הדם תשפך אל - יסוד המזבח: למען השגת מטרה עילאית זו ישירש האדם את כל יישותו באדמת מקדש התורה, שכן רק הוא הבסיס שממנו ירומם האדם את חיי הארציים אל ה'".

עבודת המשכן מתחילה ב'שחיטה'. היינו מצפים אולי שההתחלה תהיה בהבאת מנחה, או משהו אחר מעודן יותר. מדוע מתחילים דווקא בשחיטה?

כדי לעמוד לפני ה' צריך האדם לקחת את העוצמה הגדולה שבאה לידי ביטוי בבהמה הגדולה שניצבת לפניו, ולשחוט אותה. עוצמות החיים הגשמיות אינן עומדות במרכז החיים, מה שצריך לעמוד במרכז החיים, זה ריבונו של עולם לבדו.

התמסרות גמורה אל ה'

וברוח זו מבואר גם עניינו של אייל המילואים, שעליו נאמר: "וְהִקְטַרְתָּ אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַהּ עֹלָה הוּא לַה' רִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַה' הוּא", ומבאר הרש"ר הירש²⁷:

"אשה לה' - הוא - האיל כולו נמסר לאש-דת, והרי התמסרות גמורה אל ה'. אין התמסרות אל ה' אלא בהתמסרות אל תורתו. אין התמסרות עולה לרצון לפני ה' אלא התמסרות הדביקה בעשיית רצונו שגילה לנו בתורתו".

ובתוך סדר ההקרבה, לאחר נתינת הדם על הכהנים, באה מצוות ההנפה, "וְשָׁמַתְּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֹהֶרֶן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'", ומבאר הרש"ר הירש²⁸:

"ושמת הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם תנופה לפני ה', ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על העלה'. גם בזה יהיה הכהן מופת ודוגמה לכל: כל עוצמתו החומרית וכל טובת ההנאה, הבאות לו מכוח מעמדו המכובד, ישמשו לו רק לטובת הכלל ולמען מטרות הכלל.

²⁵ שמות כט, יא-יב.

²⁶ רש"ר הירש שמות כט, יא-יב.

²⁷ רש"ר הירש שמות כט, יח.

²⁸ רש"ר הירש שמות כט, כב-כה.

למעלה אצל העולה נאמר: 'ריח ניחוח אשה לה' הוא' (פסוק יח), הווה אומר - האייל כולו ביטוי הוא לנחת רוח לפני ה', ולכן הוא מפרנס את אש-דת של ה'. ואילו כאן נאמר: 'אשה הוא לה', הווה אומר - רק החלקים האלה של האיל הם 'אשה לה', והשאר נאכל לבעלים, הם אהרן ובניו המתקדשים להיות כהנים.

ועוד נאמר כאן: 'לריח ניחוח לפני ה', והביטוי 'לפני ה' בהקשר זה - אין לו אח במקרא, ותמיד נאמר 'לה'. גם השוק מוקטר כאן על המזבח, בעוד שבדרך כלל עושים בו רק 'תנופה לפני ה'. נמצא הכהן למד, שכל חייו יהיו 'ניחוח לה', ולא רק החיים המתנהלים במחיצתו של ה', אלא החיים המתנהלים לפני ה'.

יש 'לה' ויש 'לפני ה'. יהודי צריך להיות עובד ה' לא רק כשהוא נמצא בבית הכנסת, אלא גם מחוץ לבית הכנסת. בכל מקום שיהודי נמצא עליו להרגיש שקדושת בית הכנסת מלווה אותו, בבחינת 'וְהָיָה מִחֻנֵּי קְדוּשָׁתוֹ'.²⁹ גם כשאדם נמצא מחוץ לבית המדרש, עליו לשמור על מוסריותו ולעבוד על מידותיו, אין לו שום היתר לנהוג בזילות, לדבר בגסות, לאכול בגסות וכדו'. מחנה צבאי, זה מקום של אמונה, תורה וקדושה, לא פחות מבית המדרש. אין רגע אחד שבו יהודי יכול לצאת לפסק זמן, חייו של היהודי הם תמיד חיים של קדושה ומשמעות.

קרבן תמיד – התמסרות אל חזון תורת ה'

מכאן אנו מגיעים למצוות הקרבת התמיד. מצוה להקריב בבית המקדש בקביעות בכל יום שני כבשים לעולה, אחד בשחרית ואחד בבין הערביים. חז"ל אומרים³⁰ שהריח של הבוקר היה מגיע עד הערב והריח של הערב היה מגיע עד הבוקר, כך שבכל שעות היממה היה 'ריח ניחוח אשה לה'. הרש"ר הירש³¹ מבאר, שבסופו של דבר מה שמוציא אל הפועל את יסודות הקודש שעליהם בונה האדם את חייו, זו עבודת התמיד, וזו לשונו:

"בפסוק הקודם הושלמו הציוויים בדבר הקמת המשכן וחונכתו, וכן בדבר כניסת אהרן ובניו לכהונתם. ברם, אין בקיום הציוויים האלה כשלעצמם כדי לממש את התכלית המובטחת של השכנת שכינת ה' בקרב העם, כנאמר: 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח).

רק התמסרות העם יום יום אל חזון התעודה היהודית המתגלם במקדש, התמסרות הבאה לידי ביטוי על ידי עבודת התמיד של הכהנים בתוך המקדש, משיגה את התכלית הזאת ועושה את המקדש למעון השכינה. זה תוכן הפסוקים (לח-מו), המורים על הגשמת המטרה של כל בנין המקדש. מטרה זו לא הושגה אחת לתמיד על ידי הקמת המקדש, היא רק נתאפשרה על ידי כך.

המטרה תושג רק אם המקדש יתמלא חיים ויעשה את פעולתו על ידי מעשי ההתמסרות התמידיים של העם, כביכול נשימתו הלאומית של העם.

זה טעם קרבן התמיד: התמסרות עולם של העם אל חזון תורת ה', שלשמו הוקם המקדש, חזון אשר הוא מטרת המקדש.

מי שמסוגל לקחת את המקדש ולהפוך אותו למציאות של חיים זוכה להיות עובד ה' באמת. מקרבנו הפרטי של נח שהניח את התשתית, אנו מגיעים לקרבן התמיד שהוא קרבן ציבור. מידי בוקר ומידי ערב עם ישראל

²⁹ דברים כג, טו.

³⁰ מקור.

³¹ רש"ר הירש שמות כט, לח-לט.

מכריז שרצונו לעשות נחת רוח לפני ה'. את אותה שלהבת קודש שהתחילה בחנוכת המשכן אנו ממשיכים אל מציאות החיים התמידית, תמיד של בוקר ותמיד של בין הערביים.

מיהו ה'תמיד' האמיתי?

בספר "הליכות שלמה"³² ישנה הדרכה נפלאה של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך, וכך כתוב שם:

"לבחורים היה מורה, שאף על פי שהתפילה כותיקין דבר גדול הוא, מכל מקום שמירת זמני הלימוד וסדרי הישיבה קודמים ועליהם להתפלל בישיבה. וכך היתה דרכו תמיד להדריך התלמידים בשמירת זמנים מסודרים, והיה רגיל לומר דשם 'תמיד' הוקבע על קרבן שמקריבין אותו רק כבש אחד בבוקר ואחד בין הערבים, ואף שקרבנות המוספין רבים ממנו מכל מקום 'תמיד' הוא רק דבר קבוע, אף על פי שבכל פעם הכמות מועטה. וכמו כן 'מתמיד' אינו הלומד שעות רבות ביום אחד אלא אפילו הלומד בשעות הסדרים הקבועים, אם הן קבועות דבר יום ביומו בשמירה מדוקדקת על הזמנים, הריהו 'מתמיד'. ולא כאותם הסבורים שעל ידי 'משמר' של לילה שלם הרויחו הרבה, כי הרי יפסידו על ידי זה כפליים, שלא יהיה מוחם צלול אחר כך כל היום".

המעלה של הקביעות והשמירה על הסדרים עולה על הכמות. כשישנה קביעות, יש יישוב הדעת, וכשיש יישוב הדעת הקנין שלם יותר. הקביעות קובעת את הלימוד בלומד ומראה מהן שאיפות חיות.

³² הליכות שלמה פרק חמישי אות יז, הערה כז (56).